

'processen' op gang te trekken of een 'reflexieve meerwaarde' te leveren. Of en hoe dat werkt is een andere vraag. Deze evolutie heeft echter wel een zware knauw gegeven aan een absolute Kunstidee, of aan de mogelijkheid om via kunst onbevleete waarheden en boodschappen te lanceren.

Ook Kunst is aan ideologie gebonden, maar biedt tegelijk een plaats om daarover na te denken.

Van de publieke naar de intieme ruimte

Met enige vertraging keerde die reflexieve, kritische houding tegenover de institutionele inkapseling van het eigen medium naar het theater terug. Ook daar keerden kunstenaars de instelling in zijn gebouwde gedaante steeds vaker de rug toe om daarbuiten een nieuwe, niet zo ideologisch bezwaarde, verhouding op te zoeken met de toeschouwer. Een opmerkelijke uiting daarvan is dat theatermakers steeds vaker een haast exclusieve relatie met de toeschouwer opzoeken. Ze sleuren hem als het ware binnen in hun intimiteit. Waarom? Een voor de hand liggende reden is dat toeschouwers zo op de meest directe manier gedwongen worden hun passieve rol te verlaten en na te denken over wat getoond wordt. Meestal bereikt zo'n overspannen actie het omgekeerde effect, al was het maar door zijn naïviteit: steevast moet de 'confrontatie' tot 'inzicht' leiden. Wie geregeld theater bezoekt zou volgens die logica onderhand bol moeten staan van de fundamentele inzichten. Ander werk daarentegen is opgevat als een constructie die geen waarheid verkoopt, maar representatieve strategieën –zowel van het theater als van andere media– zichtbaar maakt in al hun (ideologische) implicaties. Het theater als proefmodel voor een kritisch onderzoek van onze werkelijkheidsperceptie. Die operatie is soms zo radicaal dat ze alle theatrale gebruiken op de helling zet.

Het sterkste protest van een TV-kijker is het toestel afzetten.

Dat is toch wat anders dan buitenlopen uit een theater of een discussie voeren over een stuk.

Het onderscheid met de 'klassieke' performancekunst wordt dan erg dun. Blijft de vraag: waarom wordt daarvoor zo vaak een intieme, of minstens fysiek zeer nabije relatie met de kijker opgezocht?

Een hypothese. Door zijn specifieke evolutie is het theater als publieke ruimte, waar men zich meet aan de ideeën en verschijning van anderen, nog slechts een schim van zichzelf. Film, TV en zeker alle nieuwe media hebben het theater bovendien gereduceerd tot een marginaal medium en lijken ook een veel overtuigender beeld te leveren van de werkelijkheid. Maar daar is geen andere publieke ruimte voor in de plaats gekomen. Oude stadsbioscopen namen die functie, als ontmoetingsplek binnen de leefomgeving van mensen, nog enigszins op, megaplexen aan de stadsrand nauwelijks. Ze zijn louter plekken op een kaart, punten in een netwerk. Twee dominante vormen van hedendaagse publieke ruimte, de televisie en de 'gemediterraneerde' stad van horeca- en shopping zones, simuleren deze belangrijke plek op dit ogenblik wel, zelfs op 'geloofwaardige' wijze, maar verschillen er in kwalitatief opzicht totaal van, omdat ze op een intieme manier ervaren of begrepen worden. Dit wil zeggen: men handelt binnen deze ruimtes alsof wat men doet, hoe men voortkomt of waar men voor staat 'niemand aangaat', dus ook geen sociaal feit wordt dat een bredere betekenis kan krijgen. Deze ruimtes werken als een spiegel die elke actie bevestigt door in te spelen op een fantasmatische hang naar identificatie, niet door weerstand te bieden. Geen van beiden

spreekt de bezoeker van deze ruimte tegen, maar de bezoeker heeft zelf ook geen kans om tegen te spreken. Het is meedoen of wegblijven. Op die manier krijgt een kritiek van deze pseudo-publieke ruimte ook nauwelijks een kans. Tenzij in een kunstvorm die net die intieme verhouding met deze virtuele publieke ruimte aan een onderzoek onderwerpt, niet door van buitenaf een analyse te maken, maar door de mechanismen zelf ervan intiem tastbaar –en meteen ook problematisch– te maken.

Dat televisie en internet een imaginaire publieke ruimte zijn steekt de ogen uit. Met het scherm onderhoud je een exclusieve, intieme relatie –zo lijkt dat toch– die echter ook totaal anoniem en passief is. Je lijkt alleen met het beeld, al richt het zich niet tot jou in het bijzonder, maar (noodgedwongen) tot de grootst gemene deler van kijkers. Het sterkste protest van een TV-kijker is het toestel afzetten. Dat is toch wat anders dan buitenlopen uit een theater of een discussie voeren over een stuk. Het verschil met theater of film is daarnaast dat je bij televisie niet per sé hoeft op te letten. We zuigen details en impressies op zonder ons te bedenken waar, voor wie of hoe die beelden gemaakt zijn. Gedachteloos slikken we zo groteske vertekeningen van het relatieve belang van gebeurtenissen of louter geësceneerde 'nieuwsfeiten'. Televisiekijken veroorzaakt zelfs een lichte trance: beelden en hersengolven gaan op hetzelfde ritme deinen. Het scherm, dat schijnbaar een rechtstreekse blik op de wereld biedt, werkt vooral als een prothetische herseninhoud. Zappen is dan ook geen daad van protest, maar een vervolmaking van de afstemming tussen kijker en beeld. Van boodschap is hier geen sprake meer. Tenzij dan dat het medium zelf de boodschap is. In elk geval in de zin dat het een model levert om de 'werkelijkheid' te begrijpen als een span-